

KÖZÉP-EURÓPAI EP-KÉPVISELŐK KARRIERÚTJAI

POLITIKAI TAPASZTALAT ÉS KARRIERAMBÍCIÓK AZ EURÓPAI PARLAMENTBEN

Bíró-Nagy András
(MTA TK Politikatudományi Intézet)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány azt a két kérdést vizsgálja, hogy egy politikus számára milyen előélet után vezethet az út az Európai Parlamentbe, és milyen perspektívák állnak az EP-képviselő előtt a karrier további részére. A közép-európai országok uniós csatlakozása után olyan képviselőkkel bővült az Európai Parlament, akik jobban kötődnek a nemzeti politikához, mint a régi tagállamok EP-képviselői. Jelentős nemzeti politikai tapasztalatuk miatt a cseh, lengyel, magyar, szlovák és szlovén képviselők még leginkább az 1979-es Európai Parlament képviselőire hasonlítanak, de még náluk is beágyazottabbnak számítanak hazájuk politikai életébe. A helyi politika ugyanakkor sokkal ritkább rekrutációs bázisnak számít Közép-Európában, mint a régi tagállamokban. A közép-európai képviselők eddigi karrierútjai és jövőbeli karriertervei cáfolják azt a mítoszt, miszerint az Európai Parlament politikai elfekvőként funkcionál. A szupranacionális elit kialakulásának folyamata a vizsgált öt ország mindegyikében megkezdődött. A közép-európai EP-képviselők körében végzett kutatás rávilágított: a képviselők többsége további európai vagy nemzeti politikai karriert tervez, a visszavonulás előtti nyugodt békeévekben gondolkodók jelentős kisebbségben vannak az Európai Parlamentben: nagyjából harmaduk tekinthető „európai nyugdíjasnak”.

Kulcsszavak: Európai Unió ■ Európai Parlament ■ elitkutatás ■ karrierutak ■ közép-európai képviselők

Az Európai Parlament a sikeres politikai karrierépítés tekintetében számos lehetséges utat kínál.* Jelentős eltérések lehetnek abban, hogy egy EP-képviselő milyen fórumon képzeli el a későbbi politikai pályafutását, karrierútján belül milyen szerepet szán az uniós képviselőségének. Vannak olyan karrierutak, amelyek kizárólag a parlamenten belüli előmenetelt célozzák. Létezhetnek olyan forgatókönyvek, amelyek más uniós intézménybe való átlépéshez használnák ugródeszkának a parlamenti munkát. Van, aki egy nemzeti parlamenti pályafutás utáni – de még a nyugdíj előtti – jutalomként tekint a képviselőségre. Továbbá annak is megvan a lehetősége, hogy a politikus a nemzeti po-

* A tanulmány megírását a Budapesti Corvinus Egyetem TÁMOP-4.2.2/B-10/1/2010-0023 számú programja támogatta.

litikába való belépéshez/visszatéréshez használja fel a brüsszeli és strasbourgi éveket. Nem mindegy tehát a lehetséges politikusi szerepeket tekintve, hogy hosszú távon vagy átmeneti jelleggel tekint valaki az uniós szerepvállalására. Ez a döntés azt igényli, hogy az EP-képviselő hosszú távra is elhelyezze magát – és karrierjét – az európai és a nemzeti politika dimenzióiban (Scully és mtsai., 2012; Bíró-Nagy 2015). Szintén fontos hatással lehet egy politikus európai parlamenti munkájára – és későbbi ambícióira is –, hogy milyen politikai előélettel, tapasztalattal a háta mögött vállal szerepet az európai szinten. Az EP-ben mutatott munka jellegén, a képviselői szerepfelfogáson is megmutatkozhat annak a hatása, ha valaki erős nemzeti parlamenti háttérrel, akár kormányzati tapasztalattal a háta mögött, esetleg vezető párttiszséget betöltve, vagy helyi politikai háttérrel, de országos tapasztalat nélkül érkezik meg az EP-be. Milyen előélet után vezethet az út az Európai Parlamentbe, és milyen perspektívák állnak a képviselő előtt a karrier további részére? Jelen tanulmány e két fő kutatási kérdést vizsgálja öt közép-európai ország (Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia) politikusainak példáján.

A közép-európai EP-képviselők politikai tapasztalatának elemzéséhez az öt vizsgált ország 2004–2014 közötti képviselőinek életrajzai alapján saját adatbázist készítettem a fő jellemzőkről (az eredményeket az 1. táblázat összegzi). A politikai előélet tekintetében abból a hipotézisből indulok ki, hogy a közép-európai képviselőkre jellemzőbb a nemzeti politikai háttér, mint a régi tagállamok esetében. E hipotézis háttére a régi tagállamok történelmi tapasztalata. Az első közvetlen választás idején, 1979-ben került ki az egyes országok EP-elitje a legnagyobb mértékben a nemzeti parlamenti elitből (Corbett és mtsai., 2011). A két elit azóta egyre növekvő mértékben kettévált az EU-15-ökben, a nemzeti parlamenti háttér egyre kevésbé fontos az EP-karrierhez. A közép-európai országok esetében azonban adja magát, hogy az első lehetőségekkel a nemzeti politikai elitek éljenek a legnagyobb mértékben. Ebből következően valószínűsíthető, hogy a nemzeti és az európai elitek közötti kapcsolat a közép-európai országok első két EP-ciklusában erősebb volt, mint azon tagállamokban, amelyekben már több mint három évtizede válhatnak egyre élesebben külön a nemzeti és az európai karrier.

A „hová mennek” kérdését nehezebb vizsgálni, mint azt, hogy a képviselők „honnan jöttek”. A közép-európai országok csatlakozása óta eltelt valamivel több, mint tíz év arra nem elegendő, hogy átfogó statisztikákat lehessen alkotni az EP-képviselői mandátum későbbi karrierutakban elfoglalt szerepéről. A 2004 óta eltelt két teljes ciklus számos képviselő esetében – különösen azok között, akik csak 2009-ben vagy még később kezdtek meg képviselői munkájukat – nem teszi még eldönthetővé, hogy tartós vagy átmeneti állomás lesz az életükben az Európai Parlament. Két lehetőség azonban nyitva áll az EP-karrierállomásként való vizsgálatára. Egyrészt áttekintem, hogy a közép-

európai öt országban is vannak-e már példák a szakirodalomban jellemzőként kezelt karrierutakra (Scarrow, 1997; Verzichelli–Edinger, 2005). Másrészt a közép-európai képviselőkkel 2011–2012-ben készített kérdőíves kutatásaim – amelyeket a European Parliamentary Research Group (EPRG) 2010-es kutatásának adataival egészítettem ki – tartalmaztak kérdést a képviselők karrier-ambícióira is (a kutatás részletes módszertanát és az adatbázis összetételét lásd Bíró-Nagy, 2015: 95–97).

Az ambíciókról szóló kérdések ráadásul alkalmasabbak is lehetnek a szerepfelfogásokkal való kapcsolatok feltárására, mivel azt mutatják, hogy a képviselőknek mik a preferenciáik, és nem azt, hogy végül mi jön össze a tervek-ből. Azt ugyanis érdemes hangsúlyozni, hogy nemcsak a képviselőtől függ, mi sikerül a tervek-ből: a saját nemzeti párt szereplése az EP-választáson és a párton belüli hatalmi viszonyok alapvetően befolyásolják a további európai karrier esélyeit. Ebből a szempontból a karrierambíciók tisztább képet adnak a politikusi szerepfelfogásokról, mint az EP-mandátumot követő pozíciók utánkötése. Fontos azt is hozzátenni, hogy az uniós csatlakozás óta eltelt rövid időszak sok esetben éppen a tervek megvalósulását nem is tudná tesztelni, mivel azok még nem lezárt történetek. A jövőbeli karriertervekre vonatkozó hipotézisem szerint a Scarrow, illetve Verzichelli és Edinger által felvázolt karrierpályák már a csatlakozás utáni második ciklusban, a közép-európai képviselők között is tetten érhetők, és köthetők az EP-ben kirajzolódó politikusi szerepekhez. Eszerint nem igaz az, hogy az Európai Parlament egy szimpla politikusi elfekvő lenne, hanem ugyanúgy fontos ugródeszkat jelent a nemzeti politikába való (új-bóli) belépéshez vagy egy hosszú távú európai politikusi karrierhez is. Feltételezésem szerint a közép-európai képviselők körében többségben vannak azok, akik az utóbbi két karriercél egyikét kívánják elérni.

A tanulmány első részében megvizsgálom, milyen politikai háttérrel érkeztek az uniós tagság első évtizedében a közép-európai képviselők az Európai Parlamentbe. A nemzeti adatokat minden esetben összevetem a teljes parlament jellemzőivel. Ezt követően áttekintem, hogy milyen tipikus továbblépési lehetőségek léteznek a képviselők számára. A harmadik fejezetben bemutatom, hogy a hagyományos, későbbi karrierutakra (uniós karrier, nemzeti ugródeszka, politikai elfekvő) mennyiben találunk példákat Közép-Európában. Mivel a politikusi szerepek – Kaare Strøm (1997: 155.) definíciójával – „stratégiák a szűkös erőforrások beosztására, konkrét célok elérése érdekében”, fontos elhelyezni az EP-n belüli politikusi szerepeket a korábbi karrierutak és a későbbi ambíciók, karriercélok fényében. Az írás negyedik részében ebből következően a képviselők jellemző szerepeit – nemzeti politikus, nemzeti szakpolitikus, uniós politikus, uniós szakpolitikus (a kategóriák részletes bemutatásához lásd Bíró-Nagy 2015: 98–105.) –, illetve a politikai előélet és a későbbi karriertervek közötti trendeket elemzem.

MILYEN ÚTAK VEZETNEK AZ EURÓPAI PARLAMENTBE?

A képviselői életrajzok elemzéséből kiderül, hogy a 2004-es csatlakozást követő tíz évben a közép-európai országokból jórészt nemzeti politikai tapasztalattal gazdag képviselők kerültek be az Európai Parlamentbe. Az 1. táblázat adatai bizonyítják, hogy a régió öt országából az összes EP-képviselő átlagához képest mindkét ciklusban jóval nagyobb volt a nemzeti parlamenti tapasztalattal rendelkező képviselők aránya. A csehek kivételével ugyanez igaz a korábbi kormányzati szerepekre is: a lengyel, a magyar, a szlovák és a szlovén képviselők az EP átlagánál nagyobb mértékben vehettek részt korábban kormányzati munkában, és foglaltak el miniszteri vagy államtitkári posztot. Ebből megállapítható, hogy a közép-európai képviselők között az első két ciklusban az uniós átlagnál több volt a politikai szenior, tehát az olyan képviselő, aki már egy jelentős otthoni karrier után váltott európai pályára. Ezek a számok a 2009–2014-es ciklusra és a közép-európai régióra is érvényessé teszik Ilonszki és Jáger (2006: 223.) eredetileg az első ciklusos magyar képviselőkre vonatkozó megállapítását, miszerint a képviselők jó része „jobban kötődik a hagyományos nemzeti pártpolitikához, mint az átlagos európai parlamenti képviselő”.

1. táblázat. A közép-európai EP-képviselők politikai tapasztalata a 2004–2009-es és a 2009–2014-es ciklusok elején (az adott nemzethez tartozó képviselők százalékában)

		Vezető párt-tisztség*	Nemzeti parlamenti képviselő	Korábbi kormányzati szerep**	Helyi és regionális politikai tapasztalat	Újra-választott EP-képviselő
Csehország	2004	41,7	54,1	12,5	50	–
	2009	50	54,5	13,6	63,6	63,6
Lengyelország	2004	37	50	22,2	33,3	–
	2009	36	62	22	40	40
Magyarország	2004	29,2	54,1	29,2	12,5	–
	2009	36,3	54,5	27,2	13,6	54,5
Szlovákia	2004	50	71,4	28,6	28,6	–
	2009	76,9	76,9	23,1	38,5	53,8
Szlovénia	2004	57,1	57,1	42,9	42,9	–
	2009	28,5	71,4	71,4	42,9	42,9
Összes EP-képviselő	2004	n. a.	39	16	46	54
	2009	n. a.	34	16	47	49

* Vezető párttisztségként estek számításba: pártelnök, alelnök, elnökségi tag, frakcióvezető.

** Korábbi kormányzati szerepnek a miniszteri vagy az államtitkári megbízatást tekintetem.

Forrás: saját adatgyűjtés, Beauvallet és mtsai. (2013)

A közép-európai országokban a kiválasztás körülményeiben továbbra is meghatározó a nemzeti parlamentben szerzett tapasztalat, olyannyira, hogy ezen országokban az országgyűlési múlttal rendelkezők aránya még a 2009–2014-es ciklusban is jóval felette volt az Európai Parlament 1979-es adatának (45 százalék) – márpedig uniós átlagban a nemzeti parlamenti tapasztalat rekrutációbeli fontossága azóta jelentősen csökkent (Corbett és mtsai., 2011: 55.; Beauvillet és mtsai., 2013: 6.). Az induló 45 százalékról 1984-ben 35 százalékra csökkent a hazai parlamenti képviselői háttérrel érkező képviselők aránya az EP-ben, majd 1999-re ez már csak 28 százalék volt (2. táblázat). Ráadásul úgy volt 1979-ben 45 százalék a régi tagállamok képviselői körében a nemzeti parlamenti múlt, hogy a kettős mandátum (egyszerre EP- és nemzeti parlamenti képviselői pozíció) még lehetséges volt. A 2004-ben megérkező közép-európai képviselők már nem számolhattak ezzel a lehetőséggel. 2004-ben elsősorban az újonnan csatlakozó országokból érkező képviselőknek – akiknek 57 százaléka volt nemzeti parlamenti képviselő – köszönhetően ugrott fel az arány 39 százalékra, majd a teljes EP-átlag annak ellenére ismét csökkent 2009-ben (34 százalékra), hogy a kelet-közép-európai országokban a hazai parlamenti mandátum továbbra is fontos rekrutációs bázisnak számított.

Az öt közép-európai országból sehol sem volt 50 százalék alatti az otthoni parlamenti képviselők aránya, a két ciklus egyikében sem. A parlamenti háttér a régióban tehát előnyösnek számít a kiválasztás folyamatában. Kiemelkedően igaz ez Szlovákiára, ahol szinte elengedhetetlen, hogy valaki korábban már megjárja a hazai parlamentet. A 2004–2009-es ciklus elején a szlovák EP-képviselők 71, a 2009–2014-es ciklus kezdetén pedig 77 százaléka volt már hazájában képviselő. A szlovákokhoz hasonlóan a lengyelek és a szlovének esetében is nőtt a második ciklusra a nemzeti parlamenti tapasztalattal bíró EP-képviselők aránya: előbbiben 50-ről 62 százalékra, utóbbiban 57-ről 71 százalékra. A cseh és a magyar 2009-es csapat tartotta az öt évvel korábbi szintet, de ez mindkét országban már eleve magas volt, jóval az EP-átlag feletti arányt jelentett (54 százalék).

2. táblázat. Az európai parlamenti képviselők nemzeti parlamenti és kormányzati háttere (1979–2009, százalék)

	Nemzeti parlamenti tapasztalat	Nemzeti kormányzati tapasztalat
EP 1979	45	16,7
EP 1984	35	13
EP 1989	26	14,1
EP 1994	30	10,5
EP 1999	28	10,2
EP 2004	39	16
EP 2009	34	16

Forrás: Verzichelli–Edinger (2005: 269.), Beauvillet és mtsai. (2013: 6.)

Kormányzati tapasztalat terén a vizsgált öt országban csak a csehek (2004-ben 12,5, öt évvel később 13,6 százalék) maradnak el némileg az EP-átlagtól (16 százalék), az összes többi ország ezt jelentősen meghaladja. A szlovén képviselők között az első ciklusban hétből hárman, a másodikban hétből öten is voltak korábban miniszterek vagy államtitkárok. A volt kormánytag magyar, szlovák és lengyel EP-képviselők aránya is messze átlag feletti volt mindkét ciklusban. A magyar képviselők több mint negyede volt már tagja kormány-nak, a szlovákok között az első ciklusban 29, a másodikban 23 százalék volt az arány, míg a lengyeleknél mindkét ciklusban minden ötödik képviselő volt már kormánytag.

A kormányzati tapasztalat elterjedtsége is jelzi, hogy a 2004-ben érkező közép-európai képviselők a nemzeti politikai tapasztalat szempontjából leginkább még az első, 1979-ben választott, a nemzeti parlamentekbe mélyen beágyazott EP-képviselők háttéréhez hasonlíthatnak, azzal a különbséggel, hogy a 2004-es újoncok körében ez még jellemzőbb. Míg az EP egészét tekintve azt látható, hogy a kezdeti időszakhoz képest csökkent az EP-be vezető karrierutak nemzeti politikán átvezető jellege, addig a közép-európai országokban erre a második ciklus adatai alapján semmi jelet nem tapasztalhatunk. Valamennyi közép-európai országra igaznak mondható, hogy a nemzeti parlamenti és a kormányzati tapasztalat nem vesztett jelentőségéből a 2009–2014-es ciklusra sem.

Míg a hazai parlamenti és kormányzati szerepeknél azt figyelhettük meg, hogy jelentőségük a közép-európai képviselők között nagyobb, mint az Európai Parlamentben általában, addig a helyi és regionális politikai háttér terén fordított a helyzet. Az 1. táblázat mutatja, hogy egyedül a csehek körében gyakoribb a helyi politikában vállalt korábbi pozíció, mint az uniós átlag. Az EP 2004–2014 között nagy stabilitást mutatott e tekintetben: a tíz új tagállam csatlakozásakor 46, öt évvel később 47 százalék volt a helyi politikai tapasztalattal rendelkezők aránya. Míg uniós szinten nem változott érdemben, addig az öt országból háromban (Csehország, Lengyelország, Szlovákia) nőtt az arányuk. A 2009-es cseh EP-képviselőknek csaknem kétharmada vállalt politikai pozíciót helyi vagy regionális szinten (2004-ben ez még „csak” 50 százalék volt). A szlovák és a lengyel arány 30 százalék környékéről 40 százalék környékére nőtt. A szlovén képviselők közül 43 százaléknak (hétből három főnek) volt helyi tapasztalata.

Ezen adatsorból az igazán szembetűnő tény a magyar képviselők körében szinte teljesen hiányzó helyi politikai láb. A 12–13 százalékos arány, amely a csatlakozás utáni első évtizedben jellemezte a magyar EP-képviselők helyi politikában való járatosságát, nemcsak az EP 46–47 százalékos átlagától mutat jelentős eltérést, hanem a régiós társakhoz képest is. A közép-európai képviselők között nem ritka, hogy korábbi polgármesterek, regionális szintű vezetők vagy akár önkormányzati képviselők is az európai porond felé forduljanak. A magyar esetben a helyi pozíciók közül szinte kizárólag csak a Fővárosi

Közgyűlés tűnik fel a képviselők önéletrajzában (pl. a fideszes Barsiné Pataky Etelka, Deutsch Tamás és Hankiss Ágnes, illetve a jobbkios Balczó Zoltán esetében). Az első két ciklusban az egyetlen magyar EP-képviselő, aki vidéki városvezetői pozíciót is betöltött, mielőtt kilépett az európai színtérre, Pálfi István, fideszes politikus volt. Pálfi korábban Berettyóújfalu alpolgármestere volt, európai parlamenti munkájának korai, 2006-os halála vetett véget.

A vezető párttiszttség is sokak előéletében megvolt már a közép-európai képviselők közül. Mindkét ciklusban a szlovákok között volt a legjellemzőbb (50, illetve 77 százalék), de a cseh és a szlovén képviselők esetében is volt olyan ciklus (a cseheknel a 2009–2014-es, a szlovéneknel a 2004–2009-es), amikor képviselőik legalább fele már töltött be fontos pozíciót a pártjában. Ilyen pozíciónak az adatgyűjtésnél a következőket tekinttem: elnök, alelnök, elnökségi tag, frakcióvezető. Az öt ország közül a lengyelek és a magyarok között van a legkevesebb – de azért így is számottevő mennyiségben – korábbi pártvezető: nagyjából minden harmadik lengyel és magyar EP-képviselő töltött be vezető párttisztiséget. A teljes Európai Parlamentről nem állt rendelkezésre a vezető párttisztiségeket számba vevő gyűjtés, ez a saját kutatásom által, a vizsgált országok elemzéséhez beemelt új szempont volt.

Az EU 15-ök átlagát idézi a két ciklus közötti személyi folytonosság az öt ország EP-képviselői között. A 2009–2014-es ciklusra mandátumot nyert közép-európai képviselők közül 56 (49%) már az előző ciklusban is EP-képviselő volt. Ez az arány megegyezik a teljes EP újraválasztási rátájával. Az 1979 óta eltelt időszakban nagy kilengések nem voltak az újraválasztott képviselők arányát tekintve. Átlagosan a képviselők fele tér vissza az EP választás után. Eddig a legnagyobb mértékű képviselőcseré 1989-ben történt, akkor csak a képviselők 42,5 százalékát választották újra. A csúcspont 1999 jelentette, 53 százalékos újraválasztási rátával. Kontinuitás terén az egyes országok között jelentős eltérések vannak. Előfordul akár 70 százalék vagy afeletti arány is (2004-ben Nagy-Britanniában a képviselők 79,5 százaléka térhetett vissza Brüsszelbe), de akad példa szinte teljes sorcserére is: szintén 2004-ben a görög képviselők 17, a svédek 26 százalékát választották csak újra (Verzichelli–Edinger, 2005: 264.).

Érdemes megemlíteni, hogy egy EP-képviselő újraválasztása nemcsak azon múlik, hogy milyen pozíciót sikerül kiharcolni a saját pártján belül. Sokat számít az is, hogy miként alakulnak az erőviszonyok az egyes pártok között, és általánosságban mennyire stabil vagy éppen átalakulófélben lévő a pártrendszer. Különösen releváns ez egy olyan időszakban, amikor a közép-európai régió több országát is kritikus választások (Evans–Norris, 1999; Róbert–Papp, 2012) alakították át. Az EP-képviselő újraválasztása szempontjából sok múlott azon, hogy még mennyire volt stabil az adott ország pártrendszere. Ha az EP-választás radikális változást hozott a pártok támogatottságában, a pártrendszert alkotó pártok összetételében, az már rendre az előszele vagy az utólagos visszaigazolása volt egy olyan mélyebb változásnak, amelyet a nemzeti választá-

sokon is tapasztalni lehetett (lásd például a lengyel pártrendszerben végbement változásokat 2005 után, a magyar pártrendszer trendjeit 2009–2010-ben, a szlovák folyamatokat 2009–2012 között vagy a cseh átalakulásokat 2013–2014-ben).

A lengyel pártrendszer erőviszonyaiban történt radikális átalakulásnak köszönhető, hogy a közép-európai régióban a lengyeleknél volt arányaiban a legkevesebb újraválasztott képviselő 2009-ben. A Lengyel Családok Ligája, az Önvédelem és más kisebb pártok kiesésével 23 mandátum (ez a lengyel mandátumok csaknem fele) rögtön új kezekbe került. A 2009-es választáson ráadásul nagyon megerősödött – és több mandátumot nyert – az öt évvel korábbi önmagához képest a kormányzó Polgári Platform (PO), és fő ellenfele, a Jog és Igazságosság (PiS) is. Továbbá Lengyelországnak négyvel kevesebb mandátum jutott az EP-ben 2009-től, mint 2004-ben (54 helyett 50). Ilyen mértékű átalakulások mellett a 40 százalékos újraválasztási ráta még magasnak is mondható, mivel azt jelzi, hogy azon pártokon belül, akik 2004-ben és 2009-ben is tudtak EP-képviselőt küldeni, a már korábban megválasztott képviselők közül sokan meg tudták tartani helyüket.

A magyarországi EP-képviselők összetétele is még nagyobb stabilitást mutatna abban az esetben, ha a magyar pártrendszer 2009-ben nem indult volna el egy radikális átalakulás irányába (ami aztán a 2010-es kritikus választásban csúcsosodott ki). Az MSZP drámai visszaesése, az SZDSZ teljes kiszorulása és a Jobbik villámgyors előretörése nélkül a tovább szolgáló képviselők aránya az 54 százalék helyett akár a háromnegyedet is megközelíthette volna (az MSZP EP-listájának 5–10. helyén 4 korábbi képviselő is volt, és az SZDSZ listavezetője, Szent-Iványi István is újrázott volna pártja bejutása esetén). Az a tény, hogy még így is a képviselők több mint fele ismételni tudott, ugyancsak azt bizonyítja, hogy a már 2004–2009 között szolgáló EP-képviselők a körülményekhez képest jól tartották helyüket.

A cseh pártrendszer 2010-től kezdődő átalakulásának, amely új pártok megjelenésével is járt (Spáč, 2013), a 2009-es EP-választáson még nem jelentkeztek előjelei. Az ODS 30 százalék feletti eredményt elérve őrizte meg 9 képviselői helyét (hatan újráztak a 2004-es csapatból). A kommunisták (KSČM) két helyet vesztek ugyan, de a megmaradt négy helyre már kipróbált képviselőik kerültek, és a Kereszténydemokrata Unió (KDU–ČSL) is megőrizte két helyét. A nagy előrelépést a szociáldemokrata ČSSD érte el, amely a tragikus 2004-es eredménye (8,78 százalékkal két EP-képviselői helyet sikerült szerezni) után visszaerősödött, és hét képviselőt (köztük a már az első ciklusban is ott dolgozó két képviselőt) küldhetett Brüsszelbe. A pártok közötti erőviszonyok átalakulása nem volt drámai Csehországban 2004–2009 között, a már 2004-től EP-képviselőként dolgozó politikusok jó része ambicionálta is a folytatást és jó helyet is sikerült maguknak kialakítani a pártjukon belül, így nem meglepő, hogy a cseh EP-képviselők csaknem kétharmadát 2009-ben újraválasztották – ez a régió legmagasabb aránya.

Csehországhoz hasonlóan Szlovákiában is 2010-től jött igazán mozgásba a pártrendszer, amelyben két év (és két választás) alatt három új párt jutott be a parlamentbe és három ki is esett (Mesežnikov, 2013). A később bekövetkező nagy átalakulásokhoz képest a 2004 és 2009 EP választásai közötti változások kisebb mértékűek voltak, de nem jelentéktelenek: az európai szociáldemokrata pártcsaládba tartozó SMER csaknem megduplázta eredményét (17 százalékról 32 százalékos pártra nőtt), és Szlovákia 13 képviselői helyéből ötöt megszerzett. Az 1990-es években miniszterelnököt (Vladimir Mečiar) is adó Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (LS–HZDS) pedig addigra már elindult a lejtőn, három mandátumából csak egyet tudott megőrizni. A 2009-es szlovák képviselők több mint fele (a 13-ból 7) már második ciklusát kezdhette meg. Ennek legfőbb oka, hogy a változó erőviszonyok ellenére mind az öt, 2004-ben az EP-be bejutó pártban sikeres tudott maradni olyan politikus, aki a folytonosságot képviselte.

Szlovéniának mindössze hét mandátuma volt 2004-ben és 2009-ben is, ami azzal jár, hogy viszonylag nagy kilengések is alig látszanak a mandátumok alakulásán. A 2009-es EP-választást megnyerő Demokrata Párt 9 százalékponttal szerepelt jobban, mint 5 évvel korábban, de ugyanúgy két mandátumot szerzett, mint 2004-ben. A Liberális Demokraták több mint tíz százalékpontot vesztek 2004-hez képest, aminek következtében két mandátumukból az egyiket elvesztették. 2004-ben négy, 2009-ben öt párt osztozott a hét mandátumon, és egyik sem szerzett két képviselői helynél többet. A hét képviselőből végül háromnak sikerült elérnie az újraválasztást 2009-ben.

Összességében megállapítható, a közép-európai képviselők összetételében megfigyelt viszonylag nagy stabilitás azt jelzi, hogy a régióban is kialakult már egy európai tapasztalatokkal rendelkező elitcsoport, amely pályáját hosszú távon, ciklusokon keresztül az uniós politikában képzelel el. A brüsszeli pályára hosszú távú tervként tekintő karrierpolitikusok az európai átlagnak megfelelő aránya miatt mondhatjuk, hogy a közép-európai EP-képviselők „professzionalizáltsága” előrehaladottnak tekinthető (Norris, 1999: 87). Merítési bázisát tekintve ez az elit nagyobb mértékben támaszkodik a korábbi nemzeti parlamenti és kormányzati tapasztalattal bíró politikusokra, mint az európai átlag, de – a csehektől eltekintve – kevésbé merít a helyi és regionális háttérrel (is) rendelkező jelöltekből.

HOVA VEZETHET AZ ÚT AZ EP-KÉPVISELŐI MANDÁTUM UTÁN?

Az Európai Parlamentet övező egyik leggyakrabban hallott mítosz, hogy jellemzően azok mennek oda képviselőnek, akik már nem akarnak semmit a politikában, és inkább a nyugodt brüsszeli éveket választják, jó fizetéssel. A jó fizetés minden összehasonlításban tényként kezelhető. Az EP-képviselők fize-

tésének 2009-es egységesítése óta eltűntek a nemzeti különbségek a juttatásokban: jelenleg a 8 ezer eurós alapfizetés mellett havonta több mint 21 ezer euróból tarthat fent stábot egy EP-képviselő, továbbá napidíj, utazási költség-térítés és általános költség-térítés is jár a politikusoknak (Európai Parlament, 2015). A könnyed, „munkamentes” évek viszont, ahogy a parlamenti adatlapokból is kiderül, a legtöbb esetben nem fedik a valóságot. Ami a mondat harmadik részét illeti, természetesen vannak, akik egy hosszú nemzeti politikai pálya után már valóban „nem akarnak semmit a politikában”, általánosságban azonban a parkolópálya, egyfajta „politikai elfekvő” képe két dolog miatt sem feltétlenül igaz (a következő fejezetben ezt közép-európai példákkal is cáfolom).

Egyrészt a brüsszeli mandátum a kezdetét jelentheti egy uniós karriernek, amely komoly (szak)politikai presztízs kivívását, az adott EP-frakción belüli pozíciószerezést, az Európai Parlament valamely vezető pozíciójának megszerzését, esetleg egy másik uniós intézmény vezető pozíciójának (pl. uniós biztos) megszerzését teheti lehetővé. Másrészt a jó uniós parlamenti szereplés ugródeszka lehet a hazai politikába való visszatéréshez. Az uniós képviselői tapasztalat pedig egyáltalán nem kizárt, hogy magasabb szintre segítheti az adott politikust, mint amit korábban a nemzeti szinten otthagytott, vagy amit elérhetett volna akkor, ha a hazai politikában marad.

Ezt a hármas felosztást vázolta fel az EP-képviselők lehetséges karrierútjairól szóló, sokat hivatkozott munkájában Scarrow (1997). Az első három teljes ciklus (1979–1994) képviselőit négy országban (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország) vizsgáló tanulmány arra mutatott rá, hogy már a közvetlen választás bevezetése utáni első ciklusokban is kialakult egy olyan képviselői réteg, amely hosszú távú karriert látott az EP-képviselőségben. Az „európai karrieristák” olyan elkötelezett képviselők, akik nem levezetesként és nem is átmeneti állomásként tekintenek az EP-re, hanem kifejezetten abban érdekeltek, hogy karrierjük fő arénájaként növeljék az intézmény presztízsét és más, uniós intézményekhez viszonyított befolyását. Az első három ciklus alapján jól beazonosítható volt azon képviselők csoportja, akik a nemzeti politikába való (újra)belépéshez használták fel képviselői éveiket. A harmadik csoportot pedig azon képviselők alkották, akik politikai pályafutásuk végeként tekintettek az EP-re. Esetükben ez jórészt jutalmat vagy fájdalomdíjat jelentett az otthoni politikai karrier befejeződése után. Scarrow azonos arányban (28–28 százalék) azonosított be a négy vizsgált országból európai karrieristákat és nyugdíj előtt álló, levezető politikusokat, míg náluk kisebb mértékben (16 százalék) voltak jelen a nemzeti politika felé kacsintgatók. A három ciklus természetesen nem volt elég hosszú időszak ahhoz, hogy minden politikusról eldönthető legyen, hogy pontosan milyen szerepet tölt be pályafutásában az EP-képviselőség. Ezt jelzi, hogy Scarrow a vizsgált képviselők 28 százalékát nem tudta egyik kategóriába sem besorolni.

Scarrow kategóriáit tovább cizellálja, de alapvető megállapításaiban megerősíti az ott leírt pályáíveket Verzichelli és Edinger (2005). Utóbbi szerzőpáros olyan intézményként írja le az Európai Parlamentet, amelyben azoknak is van lehetőségük, akik a „politikai Bajnokok Ligájában” akarnak jó eredményt elérni, és azoknak is, akik ugródeszkeként használják az EP-t a nemzeti politikába való visszatéréshez (Verzichelli–Edinger, 2005: 255.). Írásukban az „ugródeszka-politikusok” (stepping-stone politicians) mellett azonban nemcsak a pályafutásuk utolsó állomásaként levezető „európai nyugdíjasok” (European pensioners), hanem több európai fókuszú kategória is szerepel. Ezek aszerint különülnek el, hogy az európai karrierük milyen kapcsolatban állnak a nemzeti politikával, egészen pontosan a nemzeti politikai előélettel. Verzichelli és Edinger megkülönbözteti azokat, akiket otthoni politikai karrier nélkül, kifejezetten az európai parlamenti munkára kértek fel (Euro-politicians), és azokat, akik jelentős otthoni karrier után, de az uniós ügyek iránt elkötelezetten vágnak bele EP-képviselői munkájukba (Euro-experts). Ez a különbségtétel azonban az előélet kapcsán teszi szofisztikáltabbá a kategorizálást, a kivezető utak tekintetében megerősíti azt, amit Scarrow felvázolt. Abban Scarrow, Verzichelli és Edinger, illetőleg az EP-képviselőséget megelőző karrierutakról író Norris (1999) is egyetért, hogy az Európai Parlament fokozatos hatalomszerzése, súlyának felértékelődése elindította egy szupranacionális elit kialakulásának folyamatát. A tapasztalt, elkötelezett EP-karrierpolitikusokból álló csoport kialakulását és megerősödését Norris egyben előfeltételként is kezelte ahhoz, hogy az EP ellensúlya lehessen az uniós bürokratáknak és a tagállami kormányoknak. Ez a réteg az állandóságot, az intézményi tudást képviseli, ami kiemelten fontos, mivel az EP jövőbeli szerepét nemcsak az intézmény formális hatáskörei, hanem az is meghatározza, hogy milyen ambíciókkal rendelkező politikusok alkotják.

UNIÓS KARRIER, NEMZETI UGRÓDESZKA, POLITIKAI ELFEKVŐ – KÖZÉP-EURÓPAI PÉLDÁK

A „politikai elfekvő” mítoszát két tényező táplálta Magyarországon. Az egyik, hogy a csatlakozás után hat évig, egészen a 2010-es kormányváltásig senki nem jött vissza Brüsszelből úgy, hogy utána a magyar belpolitikai életben fontos szerepet vállalt volna. A másik pedig az, hogy több, a hazai politikában ismertnek számító és komoly pozíciókat betöltő politikusnál is sejtethető volt, hogy brüsszeli életének megkezdésével hazai karrierjét nagy valószínűséggel már lezártnak tekinti.

A biztonságos, kényelmes menekülőút imázsát a leginkább talán a korábbi befolyásos hazai politikusok kiküldése erősítette. Róluk ugyan senki nem tudhatta biztosan, hogy soha nem térnek majd vissza a magyar politikába, de

a közvélemény így kezelte őket. Ilyen általános megítélés alá esett 2004-es küldésekor például Kósáné Kovács Magda, Barsiné Pataky Etelka és Surján László, vagy 2009-ben a korábbi külügyminiszter és szociális és munkaügyi miniszter Göncz Kinga. Ők valóban az EP-ben is fejezték be politikai pályafutásukat. A magyar politikába való visszatérésre a 2010 utáni időszak azonban számos példát hozott, több esetben kiemelkedően magas szinten. A 2010 utáni mindkét magyar köztársasági elnök korábban EP-képviselő volt. Schmitt Pál második európai parlamenti ciklusában már az EP alelnöke volt, innen lett előbb a magyar Országgyűlés házelnöke, majd röviddel később köztársasági elnök. Schmitt lemondását követően utódja is Brüsszélből érkezett: az EP-ben 2009–2012 között főként környezetvédelmi témákkal foglalkozó Áder Jánost találta meg régi barátja, Orbán Viktor miniszterelnök felkérése. A Külügyminisztérium államtitkáráként tért haza a 2. Orbán-kormány idején Györi Enikő, külgazdaságért felelős államtitkár lett 2010-ben a Nemzetgazdasági Minisztériumban Becsey Zsolt, és ugyancsak államtitkári pozíciót kapott 2014-ben, tíz év EP-képviselőség után Glattfelder Béla is az NGM-ben. Az EP-képviselők kormányzati szerepvállalásának lehetősége új fejlemény volt a magyar politikában, mivel a 2006–2010 közötti kormányok egyetlen EP-képviselőt sem rekrutáltak magyarországi vezető pozícióba. Nemcsak a Fidesznél voltak azonban hazatérők: a szocialista Harangozó Gábor 2010-ben magyar parlamenti képviselőként folytatta, és a jobbkios Balczó Zoltán is visszatért a magyar politikába, amikor EP-mandátumát 2010-ben országgyűlési képviselői helyre cserélhette (Balczó 2014-ben újra az Európai Parlamentet választotta).

A magyar EP-képviselők között számos olyan politikus is van, akik európai karriert építenek. Ilyen politikusnak számít Szájer József, Gál Kinga, Schöpfli György vagy Gyürk András – ők valamennyien harmadik ciklusukat töltik az EP-ben. Az MSZP-s EP-képviselők közül is többen a hosszú távú európai karrier reményében politizáltak: Gurmai Zita, Herczog Edit és Tabajdi Csaba egyaránt két teljes ciklust töltöttek az EP-ben, és csak pártjuk vezetőségén múlt, hogy nem folytathatták a harmadik ciklusban is. A 2009-ben a folytatásról lemaradó MSZP-s politikusok jó része (Hegyi Gyula, Fazakas Szabolcs, Harangozó Gábor, Dobolyi Alexandra, Lévai Katalin) is szívesen folytatta volna brüsszeli és strasbourgi munkáját. Esetükben az MSZP rossz szereplése volt az újrázás gátja, ahogy az SZDSZ akkori EP-listavezetőjénél, Szent-Iványi Istvánnál is.

A cseh képviselőket a csatlakozás utáni első tíz évben nagyfokú állandóság jellemezte, az eredeti 2004-es csapat kétharmada tíz évig dolgozott az EP-ben. Ezt a cseh pártrendszer átalakulása forgatta fel, amely a két vezető párt, az ODS és a CSSD visszaesésével járt együtt. A cseh kommunista képviselők közül négyen is tartós európai karrierre rendezkedtek be, 2009-es delegációjuk csupa újraválasztott képviselőből állt. Közülük Miloslav Ransdorf és Jiri Mastalka 2014-ben már a harmadik ciklusát kezdte meg. A jobboldali ODS-es

képviselők közül Jan Zahradil túlélte a korábbi kormánypárt összezsugorodását, és ő is megszakítás nélkül a harmadik ciklusát tölti az EP-ben. A hosszú távra tervezők mellett természetesen akadtak olyanok is, akik pályafutásuk végén egy ciklusra kóstoltak bele az EP-képviselői létbe. Ilyen volt az író Daniel Stroz, a rendszerváltás utáni független Csehország első külügyminisztere Josef Zieleniec, vagy a médiamogul Vladimir Zelezny. A csehek esetében tehát a fő trend, hogy a politikusok tartós európai karrier vagy levezető évek reményében vágnak bele az európai parlamenti munkába. A visszatérés magas szinten a cseh politikába egyelőre nem jellemző: köztársasági elnök, miniszterelnök és miniszter sem került még ki a korábbi EP-képviselők közül.

A lengyel EP-politikusoknál már jobban működik a kétirányú mozgás lehetősége. Andrzej Duda 2015 májusában a köztársasági elnöki posztot tudta megszerezni, úgy, hogy a kampányban EP-képviselőként indult. Anna Fotyga a Kaczynski-kormány külügyminiszteri posztjáért hagyta ott az Európai Parlamentet, hogy aztán később visszatérjen az EP-be. Rafal Trzaskowski a Tusk-kormány közigazgatási minisztere lett 2013-ban, majd Európa-ügyi államtitkárként folytatta pályáját a Kopacz-kormányban. Lena Kolarska-Bobinskának szintén sikerült a hazatérés politikai értelemben is: a Tusk- és a Kopacz-kormányban is a felsőoktatásért felelős miniszteri tárcát kapta meg, miután Brüsszselből visszatért Lengyelországba. A lengyel képviselők között számos olyan idősebb politikus is volt, akik kifejezetten csak egy ciklusra érkeztek az EP-be. Jan Kulakowski, Leopold Rutowicz, Janusz Oyszkiwicz vagy Marcin Libicki 65 felett, pályafutásuk utolsó állomásaként tekintettek a brüsszeli mandátumra. Számos európai karrierpolitikus is van természetesen a népes lengyel delegációban. Jerzy Buzek, Ryszard Czarnecki, Lidia Geringer de Oedenberg, Adam Gierek, Andrzej Grzyb, Boguslaw Liberadzki, Jan Olbrycht, Jacek Saryusz-Wolski, Czeslaw Siekierski, Janusz Wojciechowski, Tadeusz Zwiefka mind a harmadik ciklusukat töltik az Európai Parlamentben. Mindenképpen az „európai karrieristákhoz” sorolható Danuta Hübner és Janusz Lewandowski is, akik az utóbbi évtizedben voltak uniós biztosok és EP-képviselők is, 2014 után pedig mindketten európai parlamenti képviselők.

A szlovák képviselők között hasonló trendet láthatunk, mint a cseheknél. A hosszú európai karrier mellett számos képviselő pályafutása utolsó, levezető állomásaként tekint a brüsszeli évekre, a vezető szintekre való hazatérés viszont nem jellemző. A három ciklusos képviselők közé tartozik Anna Záborská, aki már első ciklusában bizottsági elnöki posztot szerzett meg, és azóta is a legtekintélyesebb szlovák képviselők egyikének számít. Szintén a harmadik ciklusát tölti az EP-ben Monika Flásiková Benová, Vladimir Manka és Miroslav Mikolášik. Két teljes ciklus után szép európai parlamenti képviselői karriert zárt le 67 évesen Bauer Edit. Előfordulnak a szlovákiai képviselők között is „európai nyugdíjasok”. Peter Baco, korábbi agrárminiszter és Irena Belohorská volt egészségügyi miniszter egy ciklus erejéig csatlakozott az Európai Parla-

menthez, Duka-Zólyomi Árpádhoz hasonlóan, aki hosszú szlovák parlamenti karrier után fejezte be politikai pályafutását az EP-ben. A szlovák képviselőkre is igaz ugyanakkor, ami a csehekre: miniszteri vagy afeletti szintre még egyetlen képviselő sem tudott visszatérni a szlovák belpolitikába.

A szlovének esetében viszont van példa mindhárom kategóriára. A kis létszámú szlovén kontingensben több, nagyon komoly hazai karrier után az EP-re váltó politikus is hosszú távú karriert tett hozzá az addigi pályafutásához. Alojz Peterle, Szlovénia függetlenné válása utáni első miniszterelnöke 2004 óta immáron a harmadik ciklusát tölti Brüsszelben. Ivo Vajgl volt külügyminiszter és Milan Zver volt oktatási és sportminiszter 2009-ben jutott be az EP-be, majd 2014-ben újraválasztották őket. Jelko Kacin korábbi védelmi miniszter két cikluson át volt EP-képviselő, de a saját nevét viselő pártja 2014-ben már nem tudta újabb mandátumhoz segíteni. Rangos hazatérőnek számított Borut Pahor, aki 2008-ban a miniszterelnöki posztra váltott az EP-képviselőségről, majd 2012-től Szlovénia köztársasági elnöke. Egy ciklusos levezető politikusok is érkeztek Szlovéniából: Mojca Murko évtizedekig volt külpolitikai újságíró, majd 62 évesen vágott bele az EP-képviselői munkába, ahonnan öt év után visszavonult. Hasonló szerepet játszott az EP-képviselőség Mihael Brejc pályáján: a korábbi szlovén munkaügyi miniszter egy ciklus után, 62 évesen, 2009-ben távozott az Európai Parlamentből. A szlovén képviselők között akad példa olyanra is, aki uniós biztosi pozíciót célzott meg: a második ciklusos EP-képviselő Tanja Fajont sokáig esélyesnek tartották a posztra Alenka Bratusek bukása után, de végül a szlovén miniszterelnök választása nem rá esett.

Ez az országok szerinti áttekintés természetesen nem lehetett teljes, mindenesetre illusztrációnak elegendő: az Európai Parlament a politikai élet sok útját kínálja képviselőinek a közép-európai országokban is. Akinek az a célja – és ehhez a töretlen politikai támogatása is megvan otthonról –, akár több cikluson keresztül húzódo európai karriert építhet. Szintén megvan a lehetőség arra, hogy az Európai Parlament által nyújtott kereteket a nemzeti politikába való visszatérés előkészítésére használja fel. Az „elfekvés” tehát csak egy a létező szerepfelfogások közül. Több a lehetőség arra, hogy az EP igazi európai vagy nemzeti ugródeszka legyen, amivel élni nem muszáj, de lehet.

A KARRIERUTAK ÉS AZ EP-KÉPVISELŐI SZEREFPÉLFOGÁSOK

A következőkben azt vizsgálom, hogy milyen kapcsolat van a közép-európai képviselők politikai tapasztalata, ambíciói és politikusi szerepfelfogása között (a közép-európai EP-képviselők politika–szakpolitika és európai–nemzeti dimenziók alapján felvázolt szerepeinek – nemzeti politikus, uniós politikus, nemzeti szakpolitikus, uniós szakpolitikus – leírását lásd Bíró-Nagy, 2015).

Ami az EP-képviselői élet előtti pozíciókat illeti, három fontosabb összefüggés rajzolódik ki (3. táblázat). A közép-európai mintában kormányzati tapasztalattal bíró 12 képviselő egy kivétellel mind uniós fókusszal végzi munkáját, többségük a szakpolitikai munkára koncentrálnak. A négy szereptípus közül az uniós szakpolitikusok nagyobb eséllyel rendelkeznek kormányzati tapasztalattal, mint a többiek.

3. táblázat. A közép-európai EP-képviselők politikai tapasztalata a 2009–2014-es ciklusokban, szereptípusok szerint (százalék, N = 44)

		Vezető párt-tisztség	Nemzeti parlamenti képviselő	Korábbi kormányzati szerep	Helyi és regionális politikai tapasztalat	Összesen
Nemzeti politikus	elemszám	2	1	0	2	4
	% szereptípuson belül	50	25	0	50	100
Uniós politikus	elemszám	6	9	4	5	11
	% szereptípuson belül	54,5	81,8	36,4	45,5	100
Nemzeti szakpolitikus	elemszám	6	7	1	4	13
	% szereptípuson belül	46,2	53,8	7,7	30,8	100
Uniós szakpolitikus	elemszám	7	7	7	4	16
	% szereptípuson belül	43,8	43,8	43,8	25	100
Összes közép-európai EP-képviselő	elemszám	21	24	12	15	44
	% összes képviselő között	47,7	54,5	27,3	34,1	100

Forrás: saját kutatás; EPRG, 2010

Szintén kimutatható összefüggés a helyi és regionális politikai tapasztalat és a generalistább, politikus típusú szerepek között. A nemzeti és uniós politikusok fele rendelkezik helyi tapasztalattal, míg a nemzeti és uniós szakpolitikusok között ez az arány csak 25–30 százalék. A harmadik összefüggés azt mutatja, hogy a szakpolitikusok ritkábban rendelkeznek nemzeti parlamenti tapasztalattal, mint a politikus szerepfelfogású EP-képviselők. Az uniós politikusok körében 80 százalék feletti volt a nemzeti parlamentben megfordult képviselők aránya, míg az átlag 54 százalék volt a mintában, az uniós szakpolitikusok között pedig csak 44 százalék. Ebből az látszik kirajzolódni, hogy az uniós specialista munkára gyakrabban hoznak be a pártok olyan „külsősöket”,

akik nem a nemzeti parlamenti munkában edződtek, hanem más arénában tanulták ki az adott szakterületet.

A jövőbeli karriertervekre vonatkozó kutatási adatok is igazolják az európai–nemzeti képviseleti fókuszok közötti különbségtétel létjogosultságát (4. táblázat). A nemzeti irányultságú közép-európai képviselők kevésbé ambicionálnák az európai parlamenti munkát tíz éves távlatban, mint az uniós politikusok és szakpolitikusok. Utóbbiak 60 százaléka tíz év múlva is el tudná magát EP-képviselőként képzelni, a nemzeti fókuszú képviselők esetében ez az arány elmarad az átlagostól, mindössze 41 százalék.

A nemzeti politikába való visszatérés viszont egyáltalán nem vonza az uniós fókuszú EP-képviselőket. Erre a legjobb példát a nemzeti parlamenti mandátum népszerűtlensége szolgáltatja: a minta 28 uniós fókuszú politikusa közül mindössze egy képviselő nyilatkozott úgy, hogy tíz év múlva el tudná magát képzelni hazája parlamentjében. Ezen belül az uniós szakpolitikusok közül pedig egyetlen egy sem ambicionálta az otthoni képviselőséget. A nemzeti fókuszú képviselők között is többen vannak, akik az EP-ben képzelik el a jövőjüket, és nem a nemzeti parlamentjükben, de közöttük a képviselők negyede olyan, akik utóbbit (is) ambicionálnák. A nemzeti kormány jövőbeli tagjának lenni már vonzóbb perspektíva. Ez azt jelzi, hogy míg jó páran a miniszteri vagy államtitkári pozíciót előrelépésnek tartanak az EP-képviselői mandátum után, addig a nemzeti parlamenti képviselőséget már nem feltétlenül. A kormánytagság átlag feletti módon motiválja a nemzeti fókuszú közép-európai EP-képviselőket, a nemzeti politikusokat és a nemzeti szakpolitikusokat egyaránt. Míg az uniós szakpolitikusok között nem volt olyan, aki szívesen lett volna később nemzeti parlamenti képviselő, addig a kormánytagság már két képviselőnek is vonzó lenne közülük.

A szakpolitikus profilú képviselők adataiból jól látszik, hogy a szakbizottsági elnöki pozíció tíz éves távlatban sokuknak tetsző perspektíva lenne. A 30 szakpolitikai irányultságú képviselőből 11 el tudná képzelni magát a saját szakterületén vezető pozícióban. A nemzeti politikusok közül nem meglepő módon senkit nem érdekelne ez a lehetőség, míg az uniós politikusok között átlagos az érdeklődés ebben az irányban. A bizottsági elnöki pozíció sokaknak elérhetőbb, realisabb pozíciónak tűnik, mint az uniós biztosi pozíció. Míg előbbi összességében a mintában szereplő képviselők harmada jelölte meg, addig uniós biztosként a 45 képviselőből csak hatan tudnák elképzelni magukat tíz évvel később. A nemzeti parlamenti mandátum alacsony értékét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy még az egyébként nagyon merész tervnek számító uniós biztosi ambíciót is többen vállalták fel, mint a sokkal könnyebben elérhető nemzeti mandátum megszerzésének tervét.

4. táblázat. A közép-európai EP-képviselők politikai ambíciói szereptípusok szerint (N = 45, egy képviselő több választ is megjelölhetett)

		Nemzeti politikus	Unió politikus	Nemzeti szakpolitikus	Unió szakpolitikus	Össze- sen
EP- képviselő	elemszám	2	7	5	10	24
	% szerep- típuson belül	50	63,6	38,5	58,8	53,3
EP szak- bizottság elnöke	elemszám	0	4	6	5	15
	% szerep- típuson belül	0	36,4	46,2	29,4	33,3
EP frakció vezetője	elemszám	0	0	1	1	2
	% szerep- típuson belül	0	0	7,7	5,9	4,4
Nemzeti parlament képviselő	elemszám	2	1	2	0	5
	% szerep- típuson belül	50	9,1	15,4	0	11,1
Nemzeti kormány tagja	elemszám	2	2	5	2	11
	% szerep- típuson belül	50	18,2	38,5	11,8	24,4
Unió biztos	elemszám	1	1	2	2	6
	% szerep- típuson belül	25	9,1	15,4	11,8	13,3
Vissza- vonul a közéletől	elemszám	2	6	3	5	16
	% szerep- típuson belül	50	54,5	23,1	29,4	35,6
Egyéb	elemszám	1	0	4	2	7
	% szerep- típuson belül	25	0	30,8	11,8	15,6

Forrás: saját kutatás; EPRG, 2010. Eredeti kérdés: What would you like to be doing 10 years from now? (Tick as many boxes as you wish.)

A mintában szereplők 15 százaléka nem politikai jellegű jövőképet is el-
képzelhetőnek tart a saját esetében. Az „egyéb” kategóriába eső válaszok eze-

ket az egyéni terveket összegzik, amelyek között egyaránt találunk az üzleti, az akadémiai és a helyi önkormányzati világra vonatkozó hosszú távú ambíciókat. Végül érdemes megemlíteni, hogy a karrierambíciók felmérése újabb, és egyenesen a képviselőktől származó bizonyítékkal szolgált arra, hogy a levezető, visszavonuló tervek kisebbségben vannak az EP-ben. A közép-európai képviselők harmada jelölte meg azt, hogy tíz év múlva valószínűleg már semmilyen aktív politikai szerepet nem fog betölteni.

KONKLÚZIÓ

A közép-európai országok uniós csatlakozása után olyan képviselőkkel bővült az Európai Parlament, akik jobban kötődnek a nemzeti politikához, mint a régi tagállamok EP-képviselői. Míg az Európai Parlamentben a nemzeti parlamenti tapasztalat súlya folyamatosan csökken az első közvetlen választás óta, addig a közép-európai képviselők esetében a parlamenti és a kormányzati tapasztalat súlya a csatlakozás utáni első évtizedben végig fontos maradt. A vizsgált öt ország közül egyikben sem volt 50 százalék alatti a nemzeti parlamenti háttérrel rendelkezők aránya, a 2004–2009 és a 2009–2014-es ciklusban sem. A kormányzati tapasztalattal rendelkező politikusok aránya a lengyel, a magyar, a szlovák és a szlovén képviselők között is meghaladta az uniós átlagot, a cseh képviselők jelentették e szempontból a kivételt. Jelentős nemzeti politikai tapasztalatuk miatt a közép-európai képviselők még leginkább az 1979-es Európai Parlament képviselőire hasonlítanak, de még náluk is beágyazottabbnak számítanak hazájuk politikai életébe. A helyi politika ugyanakkor sokkal ritkább rekrutációs bázisnak számít Közép-Európában, mint a régi tagállamokban. A teljes EP közel fele rendelkezik helyi politikai tapasztalattal, ezt régióinkban csak a cseh képviselők múlják felül. A lengyeleknél, a szlovákoknál és a szlovéneknél nem ritka, de az átlagostól elmarad a helyi politika szerepe, míg Magyarországon szinte teljesen hiányzik ez a rekrutációs csatorna.

A közép-európai képviselők eddigi karrierútjai és jövőbeli karriertervei cáfolják azt a mítoszt, miszerint az Európai Parlament politikai elfekvőként funkcionál. A nemzetközi szakirodalomban az 1990-es évektől kezdve emlegetett jelenség, a szupranacionális elit kialakulásának folyamata a vizsgált öt ország mindegyikében megkezdődött. Az első évtized után már látható, hogy számos olyan tapasztalt, elkötelezett politikus dolgozik Brüsszelben és Strasbourgban, akik az Európai Parlamentre hosszú távú karriercélként tekintenek. Az európai karrierre számos példa akad valamennyi régiós országból, a kétirányú mozgás lehetősége azonban eddig nem mindenütt indult be. Csehországban és Szlovákiában még nem volt olyan politikus, aki EP-képviselőség után kormánytagként vagy még magasabb pozícióban tudott volna hazatérni. Ezzel szemben a magyar képviselők közül két köztársasági elnök (Schmitt Pál és

Áder János) és több államtitkár (Győri Enikő, Glattfelder Béla, Becsey Zsolt) is kikerült. Szlovéniába miniszterelnökként tért haza Borut Pahor, és Lengyelországban is több sikeres példa (Andrzej Duda, Anna Fotyga, Lena Kolarska-Bobinska, Rafal Trzaskowski) volt már arra, hogy az európai parlamenti mandátumot egy politikus ugródeszkeként használja fel a nemzeti politika legmagasabb szintjeire való (újbóli) belépéshez. A közép-európai EP-képviselők körében végzett kutatás pedig arra is rávilágított, hogy az EP-ben már csak levezetni tervező politikusok a régióban is kisebbségben vannak: nagyjából harmaduk tekinthető „európai nyugdíjasnak”. Az Európai Parlament a politikai élet sok útját kínálja a képviselőknek, az eddigi életutak és a jövőbeli ambíciók pedig igazolják e hipotézis közép-európai relevanciáját is.

A politikusi szerepfelfogások alakulása, illetve a karrierutak és karriertervek néhány érdekes összefüggést mutatnak. A kormányzati tapasztalat – amiből a közép-európai képviselőknek európai összehasonlításban is sok van – valószínűbbé teszi az európai fókusz munkájuk során, és kifejezetten jellemző az uniós szakpolitikusok körében. Míg a korábbi kormányzati specializáció jól jön az európai parlamenti közpolitikai szakosodásnál, addig a helyi politikai vezetés generalistább jellege a politikus típusú szerepfelfogás felé tolja a képviselőket. Érdeemes megemlíteni azt is, hogy a szakpolitikus profilú EP-képviselőknél ritkább a nemzeti parlamenti háttér. Ez azt sugallja, hogy uniós specialista munkára gyakrabban hozhatnak be a pártok olyan külsősöket, akik nem a nemzeti parlamenti munkában szocializálódva tanultak bele szakterületükbe.

A szereptípushoz tartozás információt ad a képviselő jövőbeli terveiről is. A közép-európai képviselők jövőre vonatkozó tervei közül ki kell emelni a nemzeti parlamenti mandátum népszerűtlenségét. Az európai fókuszú EP-képviselők közül szinte senki nem tudja magát hosszú távon hazája parlamentjében elképzelni, és a nemzeti fókuszúak között sem kifejezetten népszerű ez a karrierlehetőség. Úgy tűnik, egy EP-képviselői mandátum után a nemzeti parlamenti képviselőséget a legtöbben visszalépésnek tartanák, ami már jóval kevésbé igaz viszont a kormánytagságra. A nemzeti fókuszúak között miniszternek vagy államtitkárnak lenni otthon, átlag feletti motivációt jelent. A nemzeti fókuszú képviselők ugyanakkor átlag alatti mértékben preferálták az EP-képviselőséget hosszú távon. Ezzel szemben állnak az uniós fókuszú képviselők, akiknek 60 százaléka tíz év múlva is szívesen lenne EP-képviselő. Az EP-n belüli mobilitási lehetőségek közül ki kell emelni a szakbizottság elnöki pozíciót, amely az uniós szakpolitikusok körében egy viszonylag népszerű perspektíva. A karriertervek megerősítik, ami az eddigi pályáívekből is látszik már: a képviselők többsége európai vagy nemzeti politikai karrierben gondolkodik, s a visszavonulás előtti nyugodt békeévekben gondolkodók jelentős kisebbségben vannak az Európai Parlamentben.

IRODALOM

- Beauvallet, Willy–Lepaux, Victor–Michon, Sébastien (2013): Who are the MEPs? A Statistical Analysis of the Backgrounds of Members of European Parliament (2004–2014) and of their Transformations. *Études Européennes*. www.etudes-europeennes.eu – ISSN 2116-1917
- Bíró-Nagy András (2015): Közép-európai EP-képviselők és szerepeik. Viselkedési stratégiák az Európai Parlamentben. In: *Politikatudományi Szemle*, 24. évf., 2. szám, 91–119.
- Corbett, Richard–Jacobs, Francis Brendan–Shackleton, Michael (2011): *The European Parliament*. 8th Edition, John Harper Publishing, London.
- Európai Parlament (2015): A képviselők. <http://www.europarl.europa.eu/meps/hu/about-meps.html>, letöltés: 2015. augusztus 15.
- European Parliamentary Research Group (2010): EPRG MEP Survey Dataset, <http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/EPRG/MEPsurveyData.aspx>
- Evans, Geoffrey–Norris, Pippa (1999): Introduction: Understanding Electoral Change. In: Evans, Geoffrey–Norris, Pippa (eds.): *Critical Elections. British Parties and Voters in Long-Term Perspective*. SAGE, London. xix–xl.
- Ilonszki Gabriella–Jáger Krisztina (2006): A magyarországi delegáció az Európai Parlamentben 2004–2006: hasonlóságok és eltérések. In: Hegedűs István (szerk.): *A magyarok bemenetele. Tagállamként a bővülő Európai Unióban*. DKMKA, Budapest. 215–238.
- Mesežnikov, Grigorij (2013): Rise and Fall of New Political Parties in Slovakia. In: Mesežnikov, G.–Gyárfásóva, O.–Bútorová, O. (eds.): *Alternative Politics? The Rise of New Political Parties in Central Europe*. Institute for Political Affairs, Bratislava. 53–82.
- Norris, Pippa (1999): Recruitment into the EP. In: Katz, R. S.–Wessels, B.: *The European Parliament, the National Parliaments and European Integration*. Oxford University Press, Oxford. 86–104.
- Róbert Péter–Papp Zsófia (2012): Kritikus választás? Pártos elkötelezettség és szavazói viselkedés a 2010-es országgyűlési választáson. In: Boda Zsolt–Körösenyi András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 41–63.
- Scarrow, Susan E. (1997): Political Career Paths and the European Parliament. *Legislative Studies Quarterly*, 22: 253–263. DOI: 10.2307/440385
- Scully, Roger–Hix, Simon–Farrell, David (2012): National or European Parliamentarians? Evidence from a New Survey of the Members of the European Parliament. *Journal of Common Market Studies*. 50 (4): 670–683. DOI: 10.1111/j.1468-5965.2012.02250.x
- Spač, Peter (2013): New political parties in the Czech Republic: Anti-politics or Mainstream? In: Mesežnikov, G.–Gyárfásóva, O.–Bútorová, O. (eds.): *Alternative Politics? The Rise of New Political Parties in Central Europe*. Institute for Political Affairs, Bratislava. 127–148.
- Strøm, Kaare (1997): Rules, reasons and routines: Legislative roles in parliamentary democracies. *Journal of Legislative Studies*, 3 (1): 155–174. DOI: 10.1080/13572339708420504
- Verzichelli, Luca–Etinger, Michael (2005): A critical juncture? The 2004 European elections and the making of a supranational elite. *Journal of Legislative Studies*. 11 (2): 254–274. DOI: 10.1080/135723305001666183